

TIPS OCH RÅD VID RENOVERING AV KOLONISTUGOR



LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN



Att tänka på vid renovering av kolonistuga

Genom att vårda kolonistugeområdena och dess byggnader bevarar vi en del av vårt gemensamma kulturarv. Att renovera byggnaderna på ett varsamt sätt är avgörande för att våra barn och barnbarn i framtiden skall kunna uppleva och förstå dessa miljöer och dess byggnader med bakomliggande tankar och idéer.

Det är viktigt att understryka det kulturhistoriska värdet i de enkla kolonistugorna och områdena. De utgör en del av vårt kulturarv som vi riskerar att förlora om vi inte värdesätter deras kvaliteter.

Vid renovering av en kolonistuga bör man utgå ifrån hur den egna byggnaden förhåller sig till områdets övriga bebyggelse, exempelvis om områdets bebyggelse är likformig eller om varje byggnad har ett unikt utseende. Eftersom många av områdena omfattas av särskilda bestämmelser finns ofta riktlinjer för renovering framtagna av kommunerna eller museerna. Föreningarna själva reglerar ofta bl. a. hur vård- och underhåll skall skötas.

Vi har sammanställt lite information om vanliga problem, samt råd om hur du bör tänka när du planerar renovering för att inte de kulturhistoriska värdena hos kolonistugan ska skadas.

Fler tips om byggnadsvård hittar du på:

www.stockholms.lans.museum

www.materialguiden.raa.se/materialguiden

Vid byte av panel och trä

Fasadmaterialet bidrar till att ge huset dess karaktär och är därför särskilt betydelsefullt för helhetsintrycket och viktigt att bevara. De flesta av kolonistugorna har fasader av träpanel. Panelen kan vara liggande eller stående. Av paneltyper förekommer bl. a. locklist-, fasspont-, pärlspont- samt stockpanel. Masonit är ett annat vanligt fasadmateriell som användes flitigt på stugorna under en period. Ibland har den försetts med locklister för att efterlikna en träpanel.

Virket i en gammal panel är ofta av god kvalitet. Utgångspunkten bör vara att endast byta virke i partier med dålig panel. Originalpanelens profil bör kopieras så nära som möjligt. Listen i en locklistpanel kan ofta vara i sämre skick än underliggande brädor. Ibland räcker det med att byta de skadade listerna. Masonit som fasadmateriell skall inte underskattas. Materialet berättar om en tradition som bör bevaras för dessa byggnader. Vid byte av panel och andra snickerier bör virke av god kvalitet och med samma utseende och dimensioner användas. Om ursprunglig panel är hyvlad bör även den nya panelen vara hyvlad. Detta är viktigt eftersom sågad panel målas med slamfärg och hyvlad med linoljefärg. Genom regelbundet underhåll med traditionella färger undviker man djupare skador på virket.



Foto: Anna Ulfstrand, Stockholms läns museum, 2003.



Vid ommålning

Innan man väljer färg till kolonistugan bör man ta hänsyn till husets tidigare färgsättning. Ursprunglig färgsättning bör bibehållas. Traditionella färger är fördelaktiga både ur teknisk, praktisk och estetisk synvinkel. De låter till skillnad från moderna färger fukt vandra genom färgskikten. Om fukt stängs in bakom en tät plastfärg kan det ge upphov till rötskador. Traditionella färger åldras dessutom i jämn takt och på ett sätt som tillåter löpande underhåll. Framförallt är de historiskt riktiga att använda i samband med målningsarbeten på äldre bebyggelse.

Linoljefärgsmålning skall ske när det är varmt och torrt ute. Maj-augusti är den bästa målningsperioden. Direkt solsken bör undvikas, då det kan ge upphov till blåsbildning genom att färgskiktet torkar för fort. Det är viktigt att måla mycket tunt, annars torkar färgen för långsamt. Målning görs normalt med tre strykningar: grundning, mellanstrykning och slutstrykning. Spackla där du bedömer att det är nödvändigt. Spackling ska ske efter oljningen och med linoljespackel /linoljekitt. Linoljefärg tränger in i virket och skyddar. Linoljefärg bryts också ner med tiden vilket gör det lätt att måla om. Det är viktigt att färgen hålls i gott skick för att skydda mot fukt. Om du underhåller i tid räcker det ofta med rengöring och bättringsmålning. Det innebär att om man målar om hårt utsatta delar, t ex vart femte år, kan färgen på övriga delar klara sig 10-15 år innan de behöver målas på nytt. Söderfasaden med fönster kan behöva målas om oftare.

Vid fönsterrenovering

Att byta ut eller ändra storlek, placering, spröjsning för fönstren i ett hus påverkar husets utseende kraftigt. Resultatet blir ofta att förståelsen för byggnadens ålder och arkitektur går förlorad.

Den vanligaste skadan av fönsterbågar är röta i fönsterbågarnas nedre del eller i spröjsarna. Skadade delar kan bytas ut genom iskarvning av nytt trä. Om bågarna inte går att reparera kan man överväga att behålla karmen och beställa nya bågar. De nya fönstren bör tillverkas med de gamla fönstrens format, spröjsindelning, profiler och foder som förebild och av noga utvalt, kvistfritt kärnfuru. Fönstren placeras i samma förhållande till fasadlivet som tidigare.

Fönstren målas med fördel med linoljefärg. Använd även linoljekitt. Om fönstret tidigare målats med plastfärg måste man först skrapa bort all färg.



Foto: Anna Ulfstrand, Stockholms läns museum, 1993.



Vid takarbeten

De vanligaste taktäckningsmaterialen för kolonistugor var papptak och tegeltak. Fördelarna med papptak var att det var ett billigt material som var enkelt att lägga. Under senare år har många av kolonistugorna fått nya material på taken. Vanligt förekommande är nu bl. a. betongtegel och plegel. Detta ger byggnaden ett helt annat utseende. Byggnadens stomme och utformning är anpassad efter taktäckningsmaterialets dimension och tyngd. Av detta skäl bör man hålla sig till byggnadens ursprungliga taktäckningsmaterial. Det finns också starka kulturhistoriska skäl att bevara ursprungligt taktäckningsmaterial.

Det är viktigt att med jämna mellanrum se över taket. En sprucken eller mossbevuxen tegelpanna, trasig takpapp eller en sönderrostad plåt kan leda till omfattande skador. Innan takkonstruktionens dåliga partier byts ut måste orsaken till skadan åtgärdas. Eftersatt underhåll av tak får mycket stora konsekvenser som kan bli både förödande och kostsamma. Har man tur så räcker det med att laga och ersätta skadade delar av taktäckning, underlag, eller så måste hela taket plockas ned och repareras.

När det gäller tegeltak beror skadorna ofta på att underlagspappen har spruckit och behöver bytas eller att läkten är gammal och skadad. Ibland kan skador komma av att hängrännor och stuprör proppat igen med löv och grenar. Var rädd o gammalt lertegel. Vanligen kan större delen av teglet återanvändas efter att papp och läkt ersatts med nytt. Ibland kan även underliggande träpanel behöva repareras innan ny papp läggs. Pappen läggs med horisontellt lagda våder i takfallets riktning och spikas i överkant. Överlappande skarvar klistras enligt fabrikantens anvisning.

Om läkningen ersätts bör samma dimension eftersträvas eftersom nya dimensioner påverkar anslutningar vid takfot, nock och vindskivor och kan förändra husets karaktär. Satsa på virke av god kvalitet!



Foto: Anna Ulfstrand, Stockholms Läns Museum, 2002.

Frågor? Kontakta Länsstyrelsen eller museet där du bor!